

FUNDAMENTELE THEOLOGIE

JUTTA BURGGRAF

FUNDAMENTELE THEOLOGIE

Een inleiding

16

Theologische inleidingen

INHOUDSOPGAVE

Hoofdstuk I

WAT IS FUNDAMENTELE THEOLOGIE?	9
I. Een opmerking vooraf	9
1. "Steeds bereid"	10
2. "In de verdediging (apologie)"	10
3. "Aan wie u dan ook wat vraagt"	11
4. "Reden (logos) van de hoop die in u is"	12
II. De oorsprong van de fundamentele theologie	13
1. De oorsprong van deze probleemstelling	13
2. Het ontstaan van de wetenschap	14
III Het doel van de fundamentele theologie	16
IV. De methode van de fundamentele theologie	18
1. Het wezenlijk theologische karakter	18
2. De dimensie van de dialoog	20

Hoofdstuk II

HET VERLANGEN NAAR GOD EN HET GEVOLG DAARVAN	23
I. Het woord van God	23
II. De kosmische openbaring	25
1. De weg uitgaande van de wereld	27
2. De weg uitgaande van de mens	30
III. Het mysterie van God	34
1. De toegankelijke en verborgen God	34
2. Beelden en vergelijkingen	35

Hoofdstuk III

OPENBARING, DE WEG VAN GOD NAAR MENS ...	38
I. Goddelijke zelf-communicatie	38
1. Zelfgave zonder voorbehoud	38
2. Directe herkomst van God	40
II. Openbaring als handeling en woord van God	42
1. Openbaring in het handelen	43
2. Openbaring in het woord	44

III. Persoonlijk karakter van de openbaring	45
1. Het mysterie van God als Liefde	46
2. Het heilbrengend handelen	46

Hoofdstuk IV

DE VERSCHILLENDE FASEN VAN DE OPENBARING	50
I. De God van het Oude Testament	50
1. De oeropenbaring	51
2. De uitverkiezing van Abraham	53
3. Het ontstaan van het volk Israël	54
II. De God van het Nieuwe Testament	57
1. De God van Jezus Christus	57
2. Het vleesgeworden Woord	59
3. Vaderlijke liefde	62

Hoofdstuk V

REDENEN OM TE GELOVEN	67
I. Tekenen en wonderen	67
1. Tekenen in het Oude Testament	68
2. Tekenen in het Nieuwe Testament	70
3. De geloofwaardigheid volgens het leergezag van de Kerk	71
II. Jezus Christus, belangrijkste teken van geloofwaardigheid	72
1. Het verhaal van de geschiedenis van Jezus	73
2. Getuigenis van de barmhartige liefde	76
3. De getuigenis van de Zoon	79
4. De Opstanding, hoeksteen van het mysterie van Christus	81
III. De Kerk is een reden om in Jezus Christus te geloven	85
1. Christus in de Kerk	85
2. De heiligheid van de Kerk	86
3. De bijdrage van christenen aan de kerkelijke geloofwaardigheid	88

Hoofdstuk VI

DE OVERDRACHT VAN DE OPENBARING91

I. De apostelen, schakels tussen Christus en de Kerk ..92

1. Uitverkiezing van de Twaalf92

2. De zending van de Twaalf93

II. De apostolische traditie95

1. De prediking van de Twaalf95

2. De geloofsschat97

III. Opbouwend begrip van de geloofsschat98

1. De opdracht van de gehele Kerk99

2. De bijzondere functie van het leergezag100

IV. De uitdaging van de inculturatie102

1. Respect voor de culturen102

2. De transcendentie van de openbaring104

Hoofdstuk VII

HET CHRISTELIJK GELOOF, ONTMOETING

TUSSEN GOD EN MENS107

I. Het geloof en het verstand107

1. "Geloven" in het dagelijks leven107

2. Geloven in God111

II. De vrijheid van het geloof114

1. Het belang van de wil114

2. Een individueel weten116

III. Gave van God117

1. De "innerlijke openbaring"117

2. In gemeenschap met God treden119

Hoofdstuk VIII

GELOOF, VAN VITAAL BELANG121

I. Uitzonderlijke voorbeelden van geloofsleven121

1. Abraham, "vader van alle gelovigen"121

2. Het antwoord van Maria, hoogtepunt en volheid
van het geloof124

II. "Ik geloof in U"126

1. De omvormende kracht van het geloof127

2. Geloof en daden128

III. “Ik geloof – wij geloven”	129
1. De kerkelijke dimensie van het geloof	130
2. Getuigenis van het leven	131

Hoofdstuk IX

DIALOOG	134
----------------------	------------

I. De oecumenische taak	134
--------------------------------------	------------

1. De christelijke gemeenschappen	134
---	-----

2. De zorg om eenheid	136
-----------------------------	-----

II. De Kerken en de godsdiensten	137
---	------------

1. Tussen rigorisme en relativisme	138
--	-----

2. Jezus Christus, de enige Redder	140
--	-----

III. De Kerk ten opzichte van het verschijnsel

van het atheïsme	143
-------------------------------	------------

1. Het theoretische en het praktische atheïsme	143
--	-----

2. Antropologische wortels van het atheïsme	145
---	-----

3. Naar een oplossing van het vraagstuk	148
---	-----

IV. Een cultuur van dialoog	151
--	------------

1. Persoonlijke vernieuwing	153
-----------------------------------	-----

2. Diep respect voor de persoonlijke vrijheid	154
---	-----

3. Eerbetoon aan de volledige waarheid	156
--	-----

Bijlage

DE EERSTE NEGEN GELOOFSCATECHESSES

VAN PAUS BENEDICTUS XVI IN HET JAAR

VAN HET GELOOF 2012 -2 013	158
---	------------

1. Introductie	159
----------------------	-----

2. Wat is geloof?	165
-------------------------	-----

3. Het Geloof van de Kerk	170
---------------------------------	-----

4. Het verlangen naar God	176
---------------------------------	-----

5. Wegen om God te leren kennen	181
---------------------------------------	-----

6. De redelijkheid van het geloof in God	186
--	-----

7. Hoe God in onze tijd ter sprake brengen?	192
---	-----

8. God openbaar zijn “liefdevolle plan”	199
---	-----

9. De fases van de Openbaring	204
-------------------------------------	-----

Hoofdstuk I

WAT IS FUNDAMENTELE THEOLOGIE?

I. Een opmerking vooraf

In de begintijd van de Kerk nodigde de heilige Petrus christelijke gemeenten, die in de verschillende streken van Klein-Azië leefden, uit om te getuigen van hun geloof in Jezus Christus: “Weest altijd bereid tot verantwoording aan al wie u rekenschap vraagt van de hoop die in u leeft¹”. Deze opdracht die de apostel hun toevertrouwt, is de kern zelf van de fundamentele theologie. Om deze tekst te begrijpen, moeten we de context begrijpen. We bevinden ons in het jaar 64 of 67, waarin waarschijnlijk het martelaarschap van de heilige Petrus plaatsvond². Het merendeel van de christenen tot wie deze belangrijke apostel zich richt, waren bekeerde heidenen. Zij leefden in een maatschappij die los van God stond, en zij werden blootgesteld aan een dubbel gevaar: een *innerlijk* gevaar dat hun volharding in het geloof bemoeilijkte, en een *uiterlijk* gevaar vanwege doodsbedreiging. Als een christen in dit vijandige klimaat trouw bleef aan Christus en volgens zijn geloof handelde, werd hij vaak niet alleen gediscrimineerd, maar ook vervolgd, en zelfs omgebracht. Hieruit volgt dat het fundamentele doel van de heilige Petrus een dubbel antwoord schijnt te zijn op deze ingewikkelde situatie. Enerzijds wil hij de zijnen troosten en hen aansporen om standvastig te zijn bij tegenspoed³, anderzijds raadt hij

1 Ps 3, 15

2 Volgens recente onderzoeken mag men ook een iets latere datum niet uitsluiten.

3 Vgl. de uitleg met deze tekst: “Deze verzen schijnen gericht te zijn aan hen die verbaasd zouden kunnen zijn, omdat zij onder vervolgingen te lijden hebben wanneer zij het goede doen. Deze samenhang kan het mogelijk maken dat degenen die de christenen in een kwaad daglicht stellen, in verwarring raken en zich verbeteren.” (*Sainte Bible. Nouveau Testament*. Eunsa, 1999. p. 926).

hun aan om hun persoonlijke houding aan anderen diepgaand uit te leggen, zodat die hen steeds beter begrijpen.

Laten wij nu de vier fundamentele aspecten van deze aanbeveling nader beschouwen.

1. “*Steeds bereid*”

Het betreft hier een permanente opdracht. Waar christenen zich ook bevinden, zij moeten bereid zijn om getuigenis van hun geloof af te leggen. In principe doen zij dat eenvoudig door de aanwezigheid op hun werk, in het maatschappelijke leven en in het privé-leven, met hun gewone manier van denken en doen, van oordelen en reageren. Wanneer zij in overeenstemming met hun geloof trachten te leven en in alle omstandigheden God, hun Vader, welgevallig proberen te zijn, wordt hun hele bestaan een groot apostolaat, en een uitnodiging aan anderen om met hen de weg van de liefde te gaan. Met andere woorden, elke christen wordt betrokken in een groot apostolisch avontuur en wordt geacht de moed te hebben om met deze onderneming mee te werken, door zijn geloof aan anderen op een natuurlijke wijze te tonen. Zo herkent men de volgelingen van Christus allereerst door hun manier van zijn en door hun gedrag, en vervolgens door wat zij zeggen over hun geloof. Dat wordt bevestigd in het gezegde waarin wordt aanbevolen om “een meester in het denken te zoeken door meer te kijken naar wat hij doet dan naar wat hij zegt”.

2. “*In de verdediging (apologie)*”

Het Griekse begrip *apologie* betekent verdediging tegen aanvallen of tegen verdenkingen. In de literatuur vinden we de beroemde Apologie van Socrates die Plato uitsprak, of de *Apologia pro vita sua*, waarin John Henry Newman de oprechtheid van zijn bedoelingen onthult. Als we rekening houden met de vervolgingen die de christenen in de eerste eeuw bedreigen, dan spreekt de heilige Petrus waarschijnlijk

over de verdediging voor een rechtbank. Hij geeft de zijnen aanwijzingen hoe zij moeten reageren in geval van smaad of onrecht: zij moeten hun houding uitleggen zonder kwaad te worden of van hun stuk gebracht te worden, en zij moeten een beroep doen op het verstand van hun tegenstander. Hoewel je het christelijk geloof niet kunt “bewijzen”, kunnen we toch aantonen dat ons geloof niet absurd is en dat het redelijker is om te geloven dan om niet te geloven.

3. “Aan wie u dan ook wat vraagt”

De heilige Petrus beschrijft het christendom als een godsdienst van de dialoog: christenen zijn bereid om met iedereen zonder uitzondering in gesprek te gaan. En ieder moet ook met zichzelf in gesprek gaan, allereerst diep in zijn eigen hart. Wij zijn de eersten die *redenen* nodig hebben om te geloven. We moeten dus ons best doen om geloof en rede in overeenstemming met elkaar te brengen, en om een bepaalde intellectuele en geestelijke stabiliteit te bereiken die het mogelijk maakt anderen te antwoorden.

In deze context heeft de fundamentele theologie (die we kunnen beschouwen als een inspanning om op deze bijbelse uitnodiging in te gaan) een dubbele aangesprokene, namelijk de gelovige en “de ander”⁴. Aan de eerste moeten we de “redenen” van zijn geloof aanreiken, en aan de tweede de redenen om ten minste de uitdaging van het geloof in ogeschouw te nemen.

“De anderen” kunnen ons min of meer nabij zijn. Het Tweede Vaticaans Concilie (in de lijn van paus Paulus VI) spreekt over verschillende “kringen van dialoog”⁵, die rondom Christus, “Licht voor de volken”⁶, cirkelen. Katholieken brengen het proces in beweging door zich allereerst

4 Vgl. H.Fries, *Teología fundamental*, in *Sacramentum Mundi* VI, p. 596 en verder.

5 Vgl. Paulus VI Encycliek *Ecclesiam suam* (6 augustus 1964), nr. 36-42 en LG 14-16

6 LG I

te richten op andere christenen (*demonstratio catholica*), vervolgens op joden, moslims en andere godsdiensten en geloven (*demonstratio christiana*) en ten slotte op agnostici en atheïsten (*demonstratio religiosa*).

4. “Reden (*logos*) van de hoop die in u is”

Het Griekse begrip *logos* betekent woord, uiteenzetting, maar ook fundament, oorzaak en reden. Christenen zijn niet alleen geroepen om hun hoop uit te drukken, maar ook haar *fundament*, haar *uiteindelijke reden*. De heilige Petrus nodigt hen hier niet uit om een samenvatting van hun geloof te geven, zoals we dat bijvoorbeeld tijdens een catecheseles zouden doen. Hij richt zich veeleer op de diepe innerlijke kern waarin zich de motor bevindt die de christen drijft tot handelen en strijden, en die hem wereldse zaken doet geringschatten, met inbegrip van het leven, als deze zaken hem verwijderden van zijn meest persoonlijke overtuigingen. Wat is dan de reden van een dergelijke *dwaasheid*?

De reden is een Persoon en niet een theorie. Het is eenvoudigweg Christus zelf die de goddelijke *Logos* is, volgens de boodschap van het Nieuwe Testament⁷. De Bijbel gebruikt heel vaak het Hebreeuwse woord “aman” om “geloven” mee aan te duiden. Dat is ons overgeleverd in de liturgische formule van het “amen”. “Aman” wil zeggen “zeker zijn, duidelijk zijn”. Geloven betekent *amen* zeggen tot God, met alles wat dat inhoudt.

De heilige Petrus spoort degenen tot wie zijn brief gericht is, aan, om getuigenis af te leggen van hun geloof, vóór alles door hun dagelijks leven. Op het eerste gezicht is een echte christen niet iemand die godsvruchtig is, maar iemand die gelukkig is⁸. In voorkomend geval moet hij ook in staat zijn om het waarom van zijn hoop uit te leggen.

⁷ Vgl. *Joh*,1-18

⁸ CKK nr. 995: “Getuige zijn van Christus is ‘getuige’ zijn ‘van zijn verrijzenis’”. (Hnd 1,22; vgl. 4,33).

Om deze bijbeltekst te begrijpen, moeten we de vervolging en het martelaarschap van de Kerk van die tijd in ogenschouw nemen. In die context verschijnt de fundamentele theologie: zij zoekt de polemieek of de veroordeling niet, maar zij zoekt de kracht van de waarheid, die op eenduidige wijze wordt beleefd en openstaat voor evangelisatie. Het is duidelijk dat de apostel zich richt tot allen die behoren tot die eerste gemeenschappen van Klein-Azië en niet alleen tot enkele theologische deskundigen.

II. De oorsprong van de fundamentele theologie

Als wij rekening houden met de aansporing van de heilige Petrus, staan wij voor een dubbele oorsprong van de fundamentele theologie⁹. Aangezien dit studievak de grondhouding en aanleg van de christenen betreft, die verworven worden met een zekere geestelijke en intellectuele inspanning, spreekt men van de oorsprong van *deze probleemstelling*¹⁰. Omdat het om een deel van de systematische theologie gaat, spreekt men van haar begin *als wetenschap*. Met andere woorden: hoewel het om een vrij nieuw theologisch studievak gaat, zijn de basisprincipes van haar doelstelling en haar thematiek al van veel oudere datum. Haar eerste voorbodes leefden reeds in de tijd van de apostelen.

1. De oorsprong van deze probleemstelling

Vanaf het begin probeerden de volgelingen van Christus aan de joden en de heidenen te tonen, dat de Goede

⁹ Voor deze gehele paragraaf: vgl. C. Izquierdo Urbina, *Teología fundamental*, 1998, p. 23-46.

¹⁰ De tekst van Sint Petrus, becommentarieerd aan het begin, kan beschouwd worden als de uiting van een christelijke grondhouding, die aan de oorsprong zal liggen van wat wij heden ten dage fundamentele theologie noemen.

Boodschap de waarheid over God en over de mens bevat. Zij deden een beroep op de rationaliteit van hun luisteraars om hen van deze waarheid te overtuigen, zij verdedigden haar met verve, en zij hebben in voorkomende gevallen altijd voor zichzelf en voor andere gelovigen bevestigd, dat hun geloof een stevig fundament had.

Wij hebben reeds gezegd, dat een christen zijn geloof slechts aan iemand anders uit kan leggen als hij zeker is van zijn geloof, dat wil zeggen als hij op harmonische wijze de geloofsinhoud in de structuur van zijn menselijke geest heeft weten te integreren. Hieruit volgt, dat fundamentele theologie altijd een systematische en wetenschappelijke overweging is, vanuit een spontane houding die op de een of andere manier bij elke christen aanwezig is. Het gaat om een theologische grondhouding: die van het geloof dat tracht te begrijpen – *fides quaerens intellectum* – of, zo men wil, die van het verstand van de gelovige dat zichzelf vragen stelt, die weldoordacht zijn, omdat het *dat wat het weet* en *dat wat het gelooft* tracht te integreren.

2. Het ontstaan van de wetenschap

De fundamentele theologie heeft een vrij recente geschiedenis. Zij stamt uit de *Apologetiek* – het verdedigen van het geloof – die zij vanaf de 19de eeuw begint te vervangen, om haar geheel en al te vervangen in de 20ste eeuw. Het gaat niet alleen om een verandering in de terminologie, maar ook om een nieuwe oriëntatie, om een nieuw begrip van het werk dat ondernomen moet worden. Theologen zien steeds duidelijker de noodzaak om het geloof te legitimeren door middel van een betoog dat ook geldig is voor de niet-gelovigen, maar *zonder dat zij de pretentie hebben* dat zij zich in een positie plaatsen, die methodisch neutraal is, en zonder het geloof af te schrijven. Zij willen zich richten tot de mensen van hun eigen tijd, die diepgaand gekenmerkt worden door de ontwikkeling van de cultuur, van de wetenschap en van het filosofische en

godsdienstige denken. In deze nieuwe context is de cyclus van de Apologetiek uitgeput. De fundamentele theologie ontstaat zo als een vervolg op de oude inzet, maar op een andere manier.

In de pauselijke brief *Deus Scientiarum Dominus* van Pius XI verschijnt deze nieuwe discipline voor het eerst in de officiële documenten van de Kerk, als onderdeel van de theologie¹¹. Maar zij verdwijnt vervolgens, en wordt niet genoemd in het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965)¹². Enkele decennia later wordt opnieuw gesproken over fundamentele theologie, in 1976 om precies te zijn, in een document over de theologische vorming van de toekomstige priesters. In dit document wordt de fundamentele theologie met aandacht beschreven. “De fundamentele theologie staat aan de oorsprong van de rationele ontwikkeling van alle theologische disciplines”. Vervolgens wordt gesproken over haar inleidende karakter in het mysterie van Christus en van de gehele theologie, haar natuur als theologie van de dialoog en van het verband met de cultuur, de geschiedenis en de taal¹³.

Het document uit 1976 is echter tamelijk onbekend, waarschijnlijk door de iets latere verschijning van een nieuwe regeling van de kerkelijke studies. De apostolische constitutie *Sapientia christiana* uit 1979 beschouwt de fundamentele theologie als een van de verplichte disciplines na de Heilige Schrift, aangezien zij de basisprincipes van alle andere theologische verhandelingen bevat¹⁴. De encycliek *Fides et ratio* van Johannes Paulus II spreekt er eveneens expliciet over en bevestigt: “De fundamentele theologie zal zich (...) moeten bekommeren om het rechtvaardigen en

11 Pius XII, Constitutie *Deus Scientiarum Dominus* (24 mei 1931), nr. 27

12 De inhoud ervan is echter beschreven in de constitutie *Dei Verbum*

13 Congregatie voor de katholieke opvoeding, *De theologische vorming van de toekomstige priesters* (22 februari 1976), II, 6.

14 Johannes Paulus II, Apostolische constitutie *Sapientia christiana, ordinationes* (29 april 1979), art. 51.

het verklaren van de relatie tussen het geloof en het filosofische denken¹⁵.

Hoe moeten we de identiteit, dat wil zeggen de doelstelling en de methodologie, van dit theologisch traktaat definiëren?

III. Het doel van fundamentele theologie

Zoals haar benaming aangeeft, gaat de fundamentele theologie over de voorwaarden en de uitgangspunten (het "fundament") van de theologische arbeid. Zij ontwikkelt de basiskennmerken, de "ondersteuning of de toegangspoort tot de theologie", die, zonder dat deze kenmerken de "belangrijkste mysteries zijn, toch de grond zijn waaronder deze mysteries zich aan de mens voordoen"¹⁶. Wat is dan die grond? Hoe komt het dat de mens berichten krijgt van de transcendente en eeuwige God, hoe komt het dat hij over dit absolute en onpeilbare Wezen kan spreken, sterker nog, dat hij *met* Hem kan spreken? God zelf heeft daartoe het initiatief genomen¹⁷. Hij is de mens tegemoet gekomen, hij heeft zich *geopenbaard*, opdat de mens Hem kan kennen en Hem nog dieper kan liefhebben dan daarvoor. "In het christendom is het uitgangspunt de Vleeswording van het Woord. Hier is het niet alleen de mens die God zoekt, maar het is God die mensgeworden, over zichzelf komt spreken tot de mens, en hem de weg aanwijst die het mogelijk maakt Hem te bereiken"¹⁸.

Op zijn beurt aanvaardt de mens de goddelijke openbaring door het *geloof*. Als de gebeurtenis van de openbaring niet plaats had gevonden, zou geloof niet mogelijk zijn. Maar als er geen geloof was, als niemand het woord van

15 Johannes Paulus II, Encycliek *Fides et Ratio*, nr. 67.

16 C. Izquierdo Urbina, *Teología fundamental*, op.cit. p. 39 en 19. Voor deze gehele paragraaf vgl. *Ibid.* p. 44-52.

17 Vgl. 1 Kor 2,11.

18 TMA nr. 6.

God zou ontvangen, dan zouden we ook niet van openbaring kunnen spreken. (Als er slechts één gesprekspartner is, is er geen sprake van communicatie). In die beide gevallen zou de christelijke theologie een basis missen¹⁹.

We zien dat de doelstelling van de fundamentele theologie complex is. Het gaat om “*de openbaring van God voor de mens*”²⁰. Het is niet een werkelijkheid die alleen omwille van haarzelf beschouwd moet worden, want zij bestaat uit de handeling van God en uit het antwoord van de mens. Enerzijds is zij de goddelijke openbaring als openbaring (*sub ratione revelationis*), anderzijds is zij de goddelijke openbaring zoals zij zich aan de mens voordoet, voor wie zij bestemd is, en de mens heeft goede redenen om haar te ontvangen (*sub ratione credibilitatis*). De notie van geloofwaardigheid betekent, dat de openbaring een andere werkelijkheid is dan het licht van de rede, maar dat zij toch bestaat om door de mens als openbaring ontvangen te worden. Zo is er continuïteit en discontinuïteit tussen de openbaring en de menselijke geest.

Openbaring en *geloofwaardigheid* maken een belangrijk deel uit van de eerste doelstelling van de fundamentele theologie. *De geloofsdaad* is daarmee verbonden, als tweede doelstelling, aangezien de openbaring evenals de geloofwaardigheid deze doelstelling betreft.

De hele studie richt zich op de beschouwing van Christus, die een rechtstreeks en uniek verband houdt met de drie centrale punten van de fundamentele theologie: Hij is de volheid van de goddelijke openbaring, de bron van geloofwaardigheid en de sleutel van geheel ons geloof.

19 “Het object van de studie van de fundamentele theologie is de christelijke openbaring en het doorgeven daarvan in de Kerk. Het zijn onderwerpen die de kern uitmaken van alle problematiek m.b.t. de relaties tussen rede en geloof.” Congregatie voor de katholieke opvoeding, *De theologische vorming van de toekomstige priesters* (22 februari 1976), II, 6.

20 C. Izquierdo Urbina, *Teología fundamental*, op.cit., p. 46.

IV. De methode van de fundamentele theologie

De benaming van deze discipline bestaat uit een zelfstandig naamwoord en een bijvoeglijk naamwoord, samen: “fundamentele theologie”. Het *voorwerp* – dat wil zeggen de inhoud – rechtvaardigt het bijvoeglijk naamwoord, doordat het de basis geeft van het gehele theologische werk, terwijl *de methode* het zelfstandig naamwoord rechtvaardigt. Het gaat immers voornamelijk om het bedrijven van *theologie*. We kunnen ook terloops, op een daarvan afhankelijke manier, *apologetiek* bedrijven, aangezien het gaat om het verdedigen van het geloof met de kracht van de rede. We moeten echter nooit vergeten dat, wanneer wij in gesprek zijn met “anderen”, wij het gevaar moeten vermijden om “een dubbelzinnige massacultuur” te bewerkstelligen, die pretendeert datgene te ontkennen wat kenmerkend is aan het christendom, en die pretendeert het geloof in verhouding tot andere overtuigingen en godsdiensten te relativiseren.

Zo kunnen we in het kort zeggen dat de fundamentele theologie ons aanzet om een voornamelijk theologische methode te volgen (met inbreng vanuit de apologetiek), die op belangrijke wijze verrijkt is met dialoog.

1. Het wezenlijk theologische karakter

In de dogmatische constitutie over het geloof, *Dei Filius*, heeft het Eerste Vaticaans Concilie zich in het bijzonder gebogen over de verhouding tussen geloof en rede. Het heeft bevestigd, dat de instemming van het geloof met de openbaring, op basis van extrinsieke argumenten verstandelijk gerechtvaardigd is²¹. In de context van die tijd stond het

21 Vgl. Eerste Vaticaans Concilie, dogmatische constitutie *Dei Filius* (24 april 1870): “Opdat de achtung voor ons geloof in overeenstemming is met de rede, heeft God gewild dat de zichtbare hulp van de Heilige Geest ondersteund wordt door argumenten die de openbaring verduidelijken: feiten die naar God verwijzen, en vooral wonderen en profetiën die tekenen zijn van de goddelijke openbaring, zeer betrouwbaar en binnen ieders bevattingsvermogen.” c.3.

concilie een min of meer rationele houding voor ter verdediging van de apologetiek.

Hoewel deze houding de vrucht is van edele doelstellingen, moeten we echter erkennen, dat zij ook enkele gevaren in zich bergt. Wanneer we te zeer de nadruk leggen op de verstandelijke beredenering, dan kunnen we de betekenis van het mysterie verliezen, dat allereerst door zichzelf uitgedrukt wordt²².

De eerste fundamentele theologen waren dan ook enigszins behoedzaam tegenover alles wat naar *apologetiek* riekte. Zij kwamen er echter al snel achter, dat het bijna onvermijdelijk was om die methode toe te passen, vooral wanneer gesproken wordt over de geloofwaardigheid, die de menselijke factor van het geloof onderstreept evenals die van de openbaring. Zo zijn veel fundamentele theologen op de een of andere manier teruggekomen op de basisproblematiek van de apologetiek. Zij willen inderdaad beantwoorden aan het bijbelse gegeven "geef redenen voor de hoop die in u leeft", op een samenhangende en begrijpelijke wijze, zelfs voor een niet-gelovige. Als ze apologetiek bedrijven, trachten zij zich te verplaatsen in "de ander", *buiten* hun eigen geloof. Zij gebruiken een methode van *zoeken* naar de waarheid en niet een methode, die de waarheid die men reeds bezit, *onderzoekt*.

Maar wanneer we een object beschouwen, kunnen we niet afzien van het subject dat deze beschouwing doet. Een fundamentele theoloog kan zijn geloof niet opzijzetten wanneer hij het geloof zelf bestudeert. Hij ontwikkelt een theologie van de openbaring *vanuit de openbaring zelf*²³ die, ten slotte, geen menselijke zaak is, maar *een mysterie en gave* van God.

22 Vgl. R. Fisichella, "Een theologische discipline die de openbaring zou bestuderen, denkend dat zij uit zichzelf in staat is elke mogelijkheid van begripsvorming en systematiek van alle kanten te bezien, zou, *ipso facto*, verraad plegen aan haar inhoud en ondeskundig worden m.b.t. het object van haar onderzoek." *Introducción a la teología fundamental*, 1993, p. 57.

23 Vgl. R. Fisichella, *Introducción a la teología fundamental*, op. cit., p. 77.

De fundamentele theologie is in wezen een bezinning binnen het geloof. Zij vergt de methodologie die gaat over het weten van het geloof²⁴. Zij verleent bijzondere aandacht aan de kennis van de Heilige Schrift, aan getuigenis van de traditie, aan de onderrichtingen van het leergezag, evenals aan de wijze waarop deze werkelijkheden worden beleefd en uitgelegd gedurende de geschiedenis van de Kerk.

Deze *theologische* vorm van de fundamentele theologie is in overeenstemming met de constitutie *Dei Verbum*, aangezien zij uitgaat van de handeling van God naar het ontvangen van de mens²⁵.

2. De dimensie van de dialoog

Het christendom ontstaat uit een essentiële dialoog tussen God en mens, en vervolgt zijn weg in het hart van elke gelovige. God neemt het initiatief en spreekt; de mens luistert en antwoordt. Hij vangt in een persoonlijke overweging de dialoog aan tussen geloof en rede. Een christen leeft echter niet uit een individueel en zuiver innerlijk geloof. In de mate waarin zijn geloof heel zijn wezen betreft, treedt hij met zijn individualiteit naar buiten om zich te richten op “anderen”. Het menselijk bestaan bestaat uit innerlijkheid en uiterlijkheid, uit een persoonlijke en een sociale dimensie, uit gedachten en handelingen, en dankzij al deze dimensies bevindt de mens zich noodzakelijkerwijze in een relatie tot anderen. Ook weet hij dat het geloof de aankondiging van het heil is waartoe alle mensen zijn geroepen, en hij ontdekt snel zijn sociale en apostolische (missionaire en evangeliserende) dimensie²⁶.

24 Vgl. J. Morales

25 Vgl. DV 2-6

26 Vgl. C. Izquierdo Urbina, *Teología fundamental*, op. cit., p. 25. Dit heil is geen bevrijding van de uitwendige gevaren, maar een innerlijke verandering, die de mens naar Christus keert door hem de genade te geven en hem onder te dompelen in het intieme leven van God.

De heilige apostel Paulus bevestigt, door het citeren van psalm 116, 10: "Ik heb geloofd, daarom heb ik gesproken. Ook wij geloven en daarom spreken wij"²⁷. Hij duidt de houding van de eerste christenen aan, die weigeren om te gehoorzamen aan de autoriteiten die hen tot zwijgen willen brengen: "Het is voor ons onmogelijk niet te spreken over hetgeen wij gezien en gehoord hebben"²⁸. Bij de bestudering van deze teksten begrijpen we, waarom de meest recente documenten van het leergezag "het belang van communicatie"²⁹ onderstrepen, als een belangrijke taak van de fundamentele theologie. Het document over de theologische vorming van de toekomstige priesters (1976) bijvoorbeeld, noemt het "theologie van de dialoog", en roept op om "de fundamentele theologie te bestuderen [...] binnen de context van de verhoudingen tussen geloof, cultuur en de grote godsdiensten"³⁰. Paus Johannes Paulus II staat hiermee op één lijn, wanneer hij uiteenzet dat deze nieuwe discipline zich bezighoudt met "vragen met betrekking tot de oecumene, de niet-christelijke godsdiensten en tot het atheïsme"³¹. Daarom wordt er gezegd dat de fundamentele theologie een "plaats is van *dialoog*, van *grenslijn* niet alleen met de andere godsdiensten, maar ook met de verschillende vormen van het speculatief en praktisch atheïsme"³².

Hieruit volgt dat het leergezag van de Kerk sinds enkele decennia een diepgaande antropologie en een spiritualiteit van de dialoog ontwikkelt. Deze vervangt geenszins de

27 2 Kor 4,13

28 Hnd 4,20

29 R. Fisichella, *Introducción a la teología fundamental*, op. cit., p. 59

30 Congregatie voor de katholieke opvoeding, *De vorming van de toekomstige priesters*, (22 februari 1976), II, 6 en nr. 108.

31 Johannes Paulus II, apostolische constitutie *Sapientia christiane*. Ordinationes, art. 51.

32 R. Fisichella *Intruducción a la teología fundamental*, op. cit., p. 47. Vgl. ook F. Ocariz en A. Blanco: "La teología fundamental...es temática y metodologicamente dialógica". *Revelación, fe y credibilidad*, 1998, p. 14.

verkondiging³³, maar *is* zelf *verkondiging* in haar vorm van nederigheid: zij is de evangelische verkondiging die “een pelgrim aan de zijde van de mens”³⁴ wordt. Zij stelt zich in dienst van de openbaring van Jezus Christus³⁵. In deze betekenis zegt paus Johannes Paulus II tijdens een belangrijke oecumenische bijeenkomst: “Ik kom niet om u utopieën voor te stellen, noch polemieken, maar Christus zelf”³⁶.

33 Vgl. De pauselijke raad voor interreligieuze dialoog, *Brief aan de voorzitters van de bisschoppenconferenties met betrekking tot de spiritualiteit van de dialoog*, 1999, NMI 56.

34 Paus Johannes Paulus II, *Treedt toe tot de hoop*

35 Vgl. Pauselijke raad voor interreligieuze dialoog, *Dialoog en verkondiging*, 1991

36 Paus Johannes Paulus II, *Dialoog tussen christenen geen weg terug*. Zenit (Internationaal agentschap van informatie te Rome), 12 mei 1999.